

12. Сысоева, Т. А. Языковые средства реализации стратегий воздействия в текстах малого объема (на материале англоязычной периодики): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Т. А. Сысоева. – Минск, 2007. – 147 с.
13. Цоллер, В. Н. Экспрессивная лексика: семантика и прагматика / В. Н. Цоллер // Филол. науки. – 1996. – № 6. – С. 62–71.
14. Художественный дискурс: синтаксис, экспрессивность, стратегии : монография / О. А. Мельничук, Ф. С. Андросова, А. М. Еливанова. – Якутск: Издательский дом СВФУ, 2013. – 195 с.
15. Матвеева, Е. Н. Коммуникативно обусловленное эстетическое значение слова в поэзии (на материале поэзии Игоря Северянина): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Е. Н. Матвеева. – Благовещенск, 2008. – 237 с. – Режим доступа: <http://www.poet-severyanin.ru/library/znachenie-slova-v-poezii.html>. – Дата доступа: 20.02.2023.
16. Кислицына, Н. Н. Аспекты рассмотрения феномена коннотации: лакунарность и эмоциональная валентность / Н. Н. Кислицына, С. Г. Агапова // Научный диалог. – 2020. – № 3. – С. 96–112.

УДК 81'367.623:[811.161.3+811.111]

ДРУГАСНЫЯ ПАХАВЫЯ НАМІНАЦЫІ (НА МАТЭРЫЯЛЕ АД'ЕКТЫВАЎ БЕЛАРУСКАЙ І АНГЛІЙСКАЙ МОЎ)

В.А. Мусіенка

выкладчык кафедры замежных моў

Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт ім. Максіма Танка, г. Мінск

voodoo-conan@hotmail.com

У дадзеным артыкуле разглядаюцца другасныя лексіка-семантычныя варыянты прыметнікаў нюху. Характарызуюцца групы рэцыпіентнай сферы і мадэлі, па якіх утвараюцца другасныя намінацыі. Выяўляецца семантычная эквівалентнасць беларускіх ад'ектываў і іх англійскіх адпаведнікаў. Да ўсіх семантычных мадэлей прыводзяцца ілюстратыўныя матэрыялы з беларускай і англійскай моў. Аналізуецца група прыметнікаў з другаснай семантыкай у якой утвараюцца суадносныя пары ў беларускай і англійскай мовах. З пункту гледжання семантычнай суаднесенасці прыметнікаў са значэннем «пах» вылучаюцца групы лексічных адзінак. Вылучаецца група прыметнікаў з розным семантычным напаяўненнем, якія ў англійскай мове маюць больш шырокую семантыку, чым у беларускай.

Ключавыя словы: пахавы кантынуум; лексіка-семантычныя варыянты; прыметнікі; рэцыпіентная сфера; семантычная мадэль.

SECONDARY OLFACTORY NOMINATIONS (ON THE MATERIAL OF BELARUSIAN AND ENGLISH ADJECTIVES)

V.A. Musiyenka

Lecturer of the Department of Foreign Languages

Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank, Minsk

voodoo-conan@hotmail.com

This article discusses the secondary lexical-semantic variants of adjectives denoting smell. The groups of the recipient sphere and the models by which the secondary nominations are formed are characterized. The semantic equivalence of Belarusian adjectives and their English equivalents is revealed. All semantic models are accompanied by illustrative materials in Belarusian and English. A group of adjectives with secondary semantics in which the corresponding pairs are formed in the Belarusian and English languages is analyzed. From the point of view of the semantic correlation of adjectives with the meaning 'smell' groups of lexical units are distinguished. A group of adjectives with different semantic content that in English have a wider semantics than in Belarusian is singled out.

Keywords: olfactory continuum; lexico-semantic variants; adjectives; recipient sphere; semantic model.

ВТОРИЧНЫЕ ОЛЬФАКТОРНЫЕ НОМИНАЦИИ (НА МАТЕРИАЛЕ БЕЛОРУССКИХ И АНГЛИЙСКИХ АДЪЕКТИВОВ)

В.А. Мусиенко

преподаватель кафедры иностранных языков

Белорусский государственный педагогический университет им. Максима Танка, г. Минск
voodoo-conan@hotmail.com

В данной статье рассматриваются вторичные лексико-семантические варианты прилагательных, обозначающих обоняние. Охарактеризованы группы реципиентной сферы и модели, по которым формируются вторичные номинации. Выявлена семантическая равнозначность белорусских прилагательных и их английских эквивалентов. Все семантические модели сопровождаются иллюстративными материалами на белорусском и английском языках. Анализируется группа прилагательных со вторичной семантикой, в которых образуются соответствующие пары в белорусском и английском языках. С точки зрения семантической соотнесенности прилагательных со значением «запах» выделяют группы лексических единиц. Выделена группа прилагательных с разным семантическим наполнением, которые в английском языке имеют более широкую семантику, чем в белорусском языке.

Ключевые слова: обонятельный континуум; лексико-семантические варианты; прилагательные; реципиентная сфера; семантическая модель.

Ацэньванне прыроднай уласцівасці пахучасці адбываецца ў суадносінах з канцэптуальнай карцінай свету чалавека, дзе сістэма каштоўнасцей утварае нейкую шкалу, якая прадугледжвае «градуіраванне» якаснай або колькаснай прыметы [1]. Таму важная роля ў аксіялагічнай дзейнасці суб'екта ўспрымання паху належыць псіхалагічнай ацэнцы, дзе яе інтэлектуальны і эмацыянальны тыпы адрозніваюцца ў спосабе фарміравання супастаўленняў.

Альфакторнае ўспрыманне цесна звязана з эмацыянальна-псіхалагічнай сферай быцця чалавека і нярэдка мае суб'ектыўны характар. Моўныя сродкі, якія выкарыстоўваюцца чалавекам пры апісанні пахаў, даволі абмежаваныя, што робіць феномен паху спецыфічным аб'ектам лінгвістычнага даследавання [2, с. 120]. Такім чынам, індывідуальныя асаблівасці ўспрымання пахаў робяць лексіку, праз якую вербалізуюцца пахі, важным інструментам перадачы таго ці іншага настрою або адносін да чалавека з пэўнага пласта соцыуму.

Этымалогія англійскага слова *scent* (пах) узыходзіць да лацінскага *sentire* 'адчуваць, успрымаць', гэта значыць адчуваць увогуле. Непасрэдна ў англійскую мову слова *scent* прыйшло з французскай мовы, у якім *sentir* мае дваістае значэнне: адчуваць і нюхаць. Цалкам верагодна, што такая сувязь паміж словамі 'пах' і 'ўспрыманне' паўстала ў сувязі з галоўнай роляй нюху сярод іншых відаў перцэпцыі, або з-за таго, што нюх здаваўся такім складаным пачуццём, што было проста немагчыма вылучыць яго як нешта адасобленае, і ў выніку яго сталі называць проста 'пачуццём' [3, с. 53].

Адзначаецца даволі невялікая колькасць «пахавых» прыметнікаў у беларускай і англійскай мове. Многія з іх, такія як *водарны* – *aromatic (scented)*, *духмяны* – *fragrant (perfumed)*, *тухлы* – *rotten (fowsty, frowzy)*, *пахкі* – *odorous*, *смуродны* – *stinky (fetid, malodorous)*, *прапахлы* – *reeking* не ўтварылі другасных ЛСВ.

Астатнія пахавыя прыметнікі *затхлы* – *musty (fusty)*, *смярдзючы* – *foul (stinking)*, *пахучы* – *redolent* уключыліся ў семантычны калідор і ўтварылі другасныя намінацыі.

У беларускім і англійскім прыметніках *затхлы* – *musty (fusty)* утварыліся тоесныя другасныя ЛСВ 'закаснелы, руцінны', 'lacking freshness or vitality; old-fashioned; stubbornly conservative' – 'якому не хапае свежасці і жыццёвай сілы; старамодны; упарта кансерватыўны': *Кожная рэч у ёй, здаецца, гаворыць пра кепскі дастатак, пра затхлую даўніну, затхлае жыццё.* (І. Мележ); *У дзяржаве, што так пачварна засядзелася ў сваім затхлым фашызме.* (Я. Брыль); *Пальцам не варухне, каб нешта змяніць у затхлай сістэме.* (Г. Далідовіч); *If the old guard could be depicted as slightly fusty quasi-academics, the 'new boys', who became the opinion leaders in the 1970s, with their retinue of henchmen and clones at local level, were more populist in their manner and opportunist in*

their principles. – Калі старую гвардыю можна было апісаць як злёгка затхлыя квазіакадэмікі, то «новенькія хлопцы», якія сталі лідарамі грамадскай думкі ў 1970-х, са сваёй світай прыхвасняў і клонаў на мясцовым узроўні, былі больш папулісцкімі ў сваіх манерах і апартуністычнымі ў сваіх поглядах. (T. Lovett); *So, the artists' shell remains intact, the **fusty** public image undisturbed.* – Такім чынам, абалонка мастака застаецца некранутаю, а затхлае меркаванне шырокай грамадскасці непатрывожаным. (British National Corpus); *Your **musty** ideas aren't attracting new customers. We need a new perspective.* – Вашы затхлыя [=косныя, састарэлыя] ідэі не прывабляюць новых кліентаў. Нам патрэбна свежае разуменне; *The **musty** formalities of the occasion* – Затхлыя фармальнасці падзеі; ***Musty / fusty** ideas / laws* – Затхлыя ідэі, затхлыя законы; *A **fusty** old professor* – Затхлы прафесар. Англійскае слова *fusty* пайшло ад старажытнафранцузскага *fuste* 'які пахне бочкай', ад *fust* 'бочка, ствол дрэва', ад лацінскага *fustis* 'палка'.

У англійскіх прыметніках *foul, stinking* (бел. *смярдзючы*) утварылася некалькі другасных ЛСВ 'very unpleasant; very bad' – 'вельмі непрыемны; вельмі дрэнны': *She's in a **foul** mood.* – Яна ў смярдзючым настроі; *His boss has a **foul** temper.* – У яго начальніка смярдзючы нораў; 'including rude words and swearing' – 'які складаецца з грубых слоў і лаянкі': *It was something disgusting that came out of your **foul** head.* – Ну і агідная думка вырвалася з тваёй смярдзючай [=дурной] галавы. (T. Lee); *Carrie said loudly, meaning him to hear her, "What a **foul**, wicked beast!"* But Albert shook his head, "Beast all right but stupid, not wicked". – Кэры гучна вымавіла, жадаючы, каб ён яе пачуў: «Што за смярдзючы, злы звер!». Але Альберт паківаў галавой: «Зразумела, што звер, але дурны звер, не злы». (N. Bawden); *I'm sick of her **foul** mouth.* – Мне надакучыў яе смярдзючы рот [=habit of swearing – звычка лаяцца]; *He called her the **foulest** names imaginable.* – Ён абазваў яе самымі смярдзючымі словамі, якія толькі можна сабе ўявіць; showing a lot of anger' – 'які паказвае шмат злосці': *I wrote them a **stinking** letter to complain.* – Я напісаў ім смярдзючы ліст, каб паскардзіцца; *They had a **stinking** row.* – У іх была смярдзючая сварка. Англійскае слова *foul* паходзіць ад стараанглійскага *fūl* германскага паходжання; звязана са старажытнаскандынаўскім *fúll* 'брудны', галандскім *vuil* 'брудны' і нямецкім *faul* 'гнілы, лянівы', ад індаеўрапейскага кораня, агульнага для лацінскага *pus*, грэчаскага *puos* 'гноі' і лацінскага *putere* 'смярдзец'. У беларускім адпаведніку *смярдзючы* другасных ЛСВ не актуалізавалася.

У англійскім прыметніку *redolent* (бел. *пахучы*) утварыўся другасны ЛСВ 'strongly reminiscent or suggestive of names' – 'які моцна нагадвае або наводзіць на думку аб імёнах': ***Redolent** of history and tradition* – Імёны, пахучыя [=якія пахнуць] гісторыяй і традыцыямі; *A sad tale, **redolent** with regret* – Сумная гісторыя з пахучым шкадаваннем; *An atmosphere **redolent** of the sea and ships* – Пахучая атмасфера мора і караблёў; *A picture **redolent** of the 18th century* – Карціна, якая пахне [=пахучая] гісторыяй васьманацатага стагоддзя; *A sad tale, **redolent** with regret* – Сумная гісторыя, якая пахне [=пахучая] шкадаваннем. Англійскае слова *redolent* пайшло ад лацінскага *redolent-* 'які моцна пахне', ад *re(d)-* 'назад, зноў' + *olere* 'пахнуць'. Беларускі адпаведнік *пахучы* не актуалізаваў другасных ЛСВ.

З аналізу ментальнага аспекту абранай намі сенсорнай прыметы вынікае, што аб'ектыўнымі ўтваральнікамі ментальнага крытэрыя з'яўляюцца меліяратыўнасць ці пэратыўнасць аб'ектаў, якія выдаюць пах, і кантэкст сітуацыі, на які падчас успрымання паху напластоўваюцца псіхалагічныя, эмацыянальныя станы індывіда. У вызначэнні крытэрыя ацэнкі ў нюхальнай сферы вялікая роля належыць градацыі прыметы, якая забяспечвае лагічнае абгрунтаванне ацэнкі паху. Выяўляючы свае нюхальныя рэакцыі, суб'ект успрымання ажыццяўляе перанос суб'ектыўных адчуванняў на іх аб'ектыўную прычыну: прадмет – крыніца паху або кантэкст сітуацыі нюхальнага ўспрымання.

Нюх аказвае вялікі ўплыў на эмацыянальны стан чалавека, але ў пазнаванні знешняга свету ён саступае астатнім органам пачуццяў. Роўна як і густ, нюх характарызуецца невыразным характарам і складаны для вывучэння, у сувязі з чым існуе мноства разнастайных класіфікацый пахаў.

У сінанімічным шэрагу, аб'яднанай семай 'непрыемны пах', на інтэнсіўнасць стымулу ўказваюць ацэначныя прыметнікі *затхлы – musty (fusty), смярдзючы – foul (stinking)*, а семай 'прыемны пах' *пахучы – redolent*.

Да ліку другасных ментальных ЛСВ можна прылічыць толькі англійскія «пахавыя» прыметнікі *musty, fusty, foul (musty ideas, fusty public image, foul head)*.

Такім чынам, з 3 беларускіх лексічных адзінак другаснага ЛСВ утварыліся толькі ў 1 з іх. Усе 5 англійскіх адпаведнікаў актуалізавалі другаснага ЛСВ. Тоеснасць паміж другаснымі ЛСВ беларускай і англійскай моў засведчана толькі ў 1 выпадку (*затхлы – musty / fusty*).

Артыкул падрыхтаваны пры фінансавай падтрымцы Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь (№ДР 20211211).

Бібліяграфічны спіс:

1. Телия, В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия. – М. : Наука, 1986. – 141 с.
2. Жук, В. І. Рэпрэзентацыя альфакторных ад'ектываў у англійскай мове / В. І. Жук // Текст. Язык. Человек : сб. науч. тр. : в 2 ч. / Мозыр. гос. пед. ун-т ; редкол.: С. Б. Кураш (отв. ред.) [и др.]. – Мозырь, 2021. – Ч. 2. – С. 119–122.
3. Classen, C. Worlds of Sense: Exploring the Senses in History and Across Cultures / C. Classen. – London : Routledge, 1993. – 172 p.

УДК 87'367.625:070=131.1

СМЫСЛОВАЯ СООТНОСИТЕЛЬНОСТЬ ДЕСТРУКТИВНЫХ НОМИНАЦИЙ РУССКОГО И ИТАЛЬЯНСКОГО ЯЗЫКОВ

Ю.В. Рогова

аспирант кафедры языкознания и лингводидактики

*Белорусский государственный педагогический университет им. М. Танка, г. Минск
yulitalia@mail.ru*

В статье рассматриваются вопросы, связанные с лексической типологией, системными отношениями между различными единицами языка. Устанавливаются языковые и экстралингвистические причины межъязыковых сходств и различий. На материале деструктивных номинаций русского и итальянского языков выявляются типологические сходства и специфические черты категории деструктивности. Характеризуются основные направления семантической деривации, наиболее распространенные виды смысловой соотнесенности между русскими деструктивными единицами и их итальянскими соответствиями: тождество, частичное совпадение, безэквивалентность. Определяются специфические для итальянской языковой картины мира вторичные лексико-семантические варианты, отражающие особенности национальной кухни и различные аспекты музыкального искусства.

Ключевые слова: семантическая типология; деструктивные номинации; лексико-семантический вариант; метафора; смысловое тождество; безэквивалентность; русский язык; итальянский язык.

SEMANTIC CORRELATION OF DESTRUCTIVE NOMINATIONS OF THE RUSSIAN AND ITALIAN LANGUAGES

Yu. Rogova

*PhD student of the Department of Linguistics and Linguodidactics
Belarusian State Pedagogical University named after M. Tank, Minsk
yulitalia@mail.ru*

The article concerns the issues related to lexical typology and systemic relations between different units of the language. Linguistic and extralinguistic reasons for interlingual similarities and differences are established.